

Homoseksualiteit: Zonde of zegen?

Onderzoek naar homoseksualiteit in Friese kerken

Door Anne de Groot, juni 2014

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting.....	4
Inleiding	5
Theorie	6
Onderzoeksgroep	9
Opzet	12
Resultaten	13
Conclusie	33
Discussie	34
Aanbevelingen.....	35
Nawoord.....	36
Literatuur.....	37

Voorwoord

Geloof en homoseksualiteit lijkt een moeilijke combinatie. Zowel in de verre als de recente geschiedenis heeft het geloof de acceptatie van homoseksualiteit tegengewerkt.

Vandaag de dag is de acceptatie van homoseksualiteit in veel landen een actueel onderwerp. Om een paar voorbeelden te noemen:

- Oeganda, waar men levenslang riskeert bij het meermalig praktiseren van de homoseksuele daad;
- Rusland, waar het verboden is om 'niet traditionele relatievormen' te propageren in het bijzijn van minderjarigen;
- Amerika, waar in veel staten heftige protesten zijn tegen het openstellen van het huwelijk voor homoseksuele paren;
- Frankrijk, waar het toestaan van het 'homohuwelijk' tot felle protesten leidde;
- India, waar homoseksualiteit opnieuw strafbaar is gesteld.
- Of, dichterbij huis in Friesland; waar de riddering van een voorganger tot kritiek vanuit de homobeweging en liberale kerken leidde.

Bij de voorbeelden van Rusland en Oeganda heerst er discussie over de rol van het geloof bij het ontstaan van de nieuwe wetten. Los van deze discussie over de toedracht, wordt de Russische anti-homowet ondersteund door Russisch-orthodoxe kerk en de Oegandese wet krijgt steun van de 'Church of Uganda' en uit conservatieve evangelische kringen uit Amerika. De protesten tegen het homohuwelijk in Amerika en Frankrijk komen voornamelijk uit conservatief-christelijke hoek. Het is hierom begrijpelijk dat veel niet-gelovigen een negatief beeld hebben van de acceptatie van homoseksualiteit in kerken. De actualiteit rondom dit onderwerp bevestigt de relevantie van dit onderzoek, want ook in Friesland leeft dit onderwerp.

Tijdens de interviews die zijn gehouden voor dit onderzoek is het woord 'genuanceerd' vaak gehoord. Ik, als uitvoerder van dit onderzoek, heb deze nuanceringen leren begrijpen en respecteren. Ik wil bij deze de hoop uitspreken in dit rapport deze nuanceringen en mijn respect en begrip hiervoor over te brengen op de lezer.

Ik wil bij deze iedereen die heeft meegewerkt aan dit onderzoek heel hartelijk bedanken. Allereerst Cees van Baalen en Eefje Burkels voor het bieden van contacten, het meedenken en de mogelijkheid om dit onderzoek uit te voeren, Gerda Tolk en Lenie Lap voor de hulp bij het opstellen van de vragenlijst, Yvonne Hiemstra voor haar betrokkenheid en kritische blik, Douwe Bos voor de goede raad als ik het even niet meer zag zitten, en alle respondenten voor hun eerlijkheid en openhartigheid. Zonder jullie had ik het niet gekund.

Anne de Groot

Juni 2014

Samenvatting

In het projectplan voor het koploperproject van de gemeente Súd-West Fryslân (hierna genoemd gemeente SWF) en gemeente Leeuwarden werd gevraagd om aandacht te besteden aan homoseksualiteit en religie. COC Friesland heeft hier gehoor aan gegeven door een onderzoek te doen waarin een schets van de huidige situatie omtrent geloof en homoseksualiteit wordt gemaakt. De onderzoeksvraag luidt:

Wat is de huidige situatie omtrent homoseksualiteit in verschillende kerkgenootschappen in Friesland?

Doel van het onderzoek is om een zo objectief mogelijke schets te maken van de situatie in christelijke geloofsgemeenschappen. COC Friesland wil hiermee haar functie als kenniscentrum op het gebied van seksuele diversiteit vergroten, de eigen hulpverlening specialiseren en de betrokken gemeenten adviseren over het mogelijk aanpassen van hun beleid op dit gebied.

Om een situatieschets te maken waarin de breedte van het kerkelijk spectrum zo goed mogelijk wordt belicht, is er een onderzoeksgroep samengesteld bestaande uit zevenentwintig respondenten die voorganger zijn in kerken van twaalf verschillende stromingen. Deze respondenten zijn geïnterviewd over hun visie op de rol van de kerk, de vormgeving van de dienst en de leer die zij verkondigen, de roze dienst, het 'homohuwelijk', deelname aan het avondmaal, de mogelijkheid om een functie als bijvoorbeeld diaken te bekleden, de mogelijkheid om aangesteld te worden als voorganger, beleid op het gebied van homo-emancipatie en onderscheid tussen niet-praktiserend en praktiserend homoseksueel. Dit zijn knelpunten die naar voren zijn gekomen in gesprekken met homoseksuele kerkelijk betrokkenen.

In de resultaten komt naar voren dat er grote verschillen zijn tussen de verschillende kerken. Waar in de ene kerk een praktiserend homoseksueel het lidmaatschap ontzegd wordt, mag in de andere kerk een samenwonende homoseksueel voorganger worden. Er mag dus niet gesproken van 'de kerk' als het gaat om standpunten omtrent dit onderwerp.

Ook tussen individuele kerken van dezelfde stroming zijn grote verschillen. Spreken van 'de PKN' of 'de katholieke kerk' is dus ook niet mogelijk.

Naast verschillen zijn er ook overeenkomsten tussen kerken. Deze overeenkomsten zitten voornamelijk in de visie op de rol van de kerk. Veel respondenten noemen de pastorale functie en de sociaal-maatschappelijke functie als belangrijke rol.

Inleiding

De 40 grootste gemeenten van Nederland kunnen een extra subsidie aanvragen voor het ontwikkelen en uitvoeren van beleid dat inclusief is voor lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender (LHBT) burgers. Hiermee worden zij koplopergemeenten.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft in 2011 een intentieverklaring getekend met wethouders van de 40 betrokken gemeenten om uiteindelijk te komen tot verankering van aandacht voor LHBT-emancipatie in het lokale beleid. Naast sociale acceptatie benoemt de regering veiligheid als belangrijk speerpunt van gemeentelijk LHBT-beleid. Het programma loopt van 2012 tot en met 2014.

In Friesland zijn de gemeenten Súd-West Fryslân (SWF) en Leeuwarden de koplopergemeenten. Centrum Túmba (centrum voor wereldburgerschap en gelijke behandeling, discriminatie meldpunt) en COC Friesland zijn samen verantwoordelijk voor de uitvoering van het koploperproject. De gemeenten hebben bij het schrijven van het projectplan geloof en homoseksualiteit als aandachtspunt benoemd. Hierin werd gevraagd naar de huidige, feitelijke situatie rondom homoseksualiteit in religieuze kringen. COC Friesland heeft in dit kader een onderzoek laten doen waarin een situatieschets wordt gemaakt omtrent dit onderwerp. Om het onderzoek af te bakenen is ervoor gekozen om het onderzoek te beperken tot enkel christelijke gemeenschappen. Om het onderzoek zo weinig mogelijk door een 'roze bril' te laten kleuren is het uitgevoerd door een persoon die beperkt betrokken is bij het COC.

In dit rapport wordt een antwoord gezocht op de vraag:

Wat is de huidige situatie omtrent homoseksualiteit in verschillende kerkgenootschappen in Friesland?

Doelstellingen voor COC Friesland met betrekking tot dit onderzoek zijn:

- Duidelijkheid verkrijgen in de huidige situatie rondom christelijk geloof en homoseksualiteit
- Gemeente SWF en andere (koploper)gemeenten op de hoogte stellen van deze situatie
- Deze gemeenten advies geven over het eventueel aanpassen en specificeren van het beleid omtrent dit onderwerp
- De eigen hulpverlening eventueel specialiseren
- De functie als kenniscentrum over seksuele diversiteit uitbreiden.

Het doel is expliciet beschrijvend en niet om personen of gemeenschappen te veroordelen. COC Friesland ondersteunt en respecteert de godsdienstvrijheid.

Theorie

Om de hedendaagse visies van kerken op homoseksualiteit te kunnen bespreken, wordt er eerst aandacht besteed aan de historische ontwikkelingen die eraan vooraf gingen.

De visies van de overheid, de medische wetenschap en de kerk op homoseksualiteit kennen tot ver in de negentiende eeuw nog veel overeenkomsten. Elk van deze instituties beschouwt op dat moment homoseksualiteit als moreel verwerpelijk of als een ziekte.

De wet

Al sinds de middeleeuwen werd homoseksualiteit als sodomie en dus zondig gezien. En hoewel het alleen werd uitgevoerd wanneer het tot maatschappelijke onrust leidde, riskeerde men de doodstraf als men zich aan deze zonde waagde. Na de verlichting, in 1811, is deze wetgeving aangepast waardoor homoseksualiteit gedecriminaliseerd werd. Toch werd men nog steeds meedogenloos gestraft wegens "schennis van openbare eerbaarheid". Aan het einde van de 19^e eeuw werden de woorden homoseksualiteit en heteroseksualiteit geïntroduceerd. Hiermee werd homoseksualiteit een identiteit die de gehele persoonlijkheid omvat en werden homo's niet langer aangeduid met het enkel op seksuele handelingen gerichte sodomie. In 1911 wordt artikel 248bis ingevoerd in het Nederlandse Wetboek van Strafrecht. In dit artikel wordt de leeftijdsgrens voor homoseksueel contact verhoogd. Homoseksualiteit is strafbaar op het moment dat één van de partners in het seksueel contact jonger is dan eenentwintig jaar. De leeftijdsgrens voor heteroseksueel contact is dan zestien jaar. Vlak na de tweede wereld oorlog, in 1946, werd het COC opgericht. De naam COC was een schuilnaam, het staat voor Cultuur- en Ontspannings Centrum. Het COC heeft zich ontwikkelt tot een organisatie waar de overheid rekening mee houdt en die zij om advies kan vragen. Na demonstraties van de Federatie Studenten Werkgroep Homoseksualiteit (FSWH) en een Jeugd- en Jongeren Centrum, komt in 1971 artikel 248bis te vervallen. Hiermee zijn homoseksuele contacten toegestaan vanaf 16 jaar. Dit werd in 1989 verlaagd naar 12 jaar, maar vanwege onrust rondom seksueel kindermisbruik, is dit in 2002 weer opgeschroefd naar 16 jaar. In 1994 wordt in de Algemene wet gelijke behandeling (AWGB), een nadere uitwerking van artikel 1 van de grondwet, voor het eerst homoseksualiteit geformuleerd als grond waarop niet gediscrimineerd mag worden.

Psychiatrie

In de psychiatrie werd homoseksualiteit aan het eind van de 19^e eeuw beschouwd als een ziekte. En wel een ziekte die genezen kan worden. Deze visie wordt tot ver in de 20^e eeuw nog gedeeld, voornamelijk door orthodoxe doctoren. Dr. B. Chr. Hamer ziet homoseksualiteit als onbedoeld, ze dienen zich aan Gods norm te conformeren, wanneer zij dat niet doen, zouden zij moeten worden gecastreerd.

In 1973 wordt homoseksualiteit verwijderd uit het *Diagnostic and Statistical Manual of Mental disorders*, een handboek dat wordt uitgegeven door de American Psychiatric Association (APA). De APA ziet onvoldoende wetenschappelijke grond om vol te blijven houden dat homoseksualiteit een psychische stoornis is. Inmiddels is deze overtuiging de norm. Volgens vele studies ligt seksuele voorkeur vast in de hersenen. Het wordt niet langer gezien als een afwijking, maar als een andere variant van de seksualiteit.

De kerk

Het niet accepteren van homoseksualiteit zit diep geworteld in het christendom en daarmee in de Nederlandse geschiedenis en cultuur. Er zijn een aantal bijbelteksten die zo geïnterpreteerd kunnen worden dat de homoseksuele daad afgekeurd wordt. Deze interpretatie is lang de norm geweest, met als gevolg dat homoseksualiteit zoals hiervoor beschreven lange tijd strafbaar was. Er zijn kerken die deze interpretatie nog steeds kennen, maar er zijn ook kerken die de teksten hierover anders lezen. Zij zeggen dat het hierin om seksueel misbruik of prostitutie gaat, en dat er niet gesproken wordt over liefde tussen twee mensen van hetzelfde geslacht. Daarnaast wijzen zij op de tijd en de context waarin de bijbel geschreven is. Dezen wijken sterk af van de huidige tijd. Het al dan niet accepteren van homoseksualiteit is dus een kwestie van hermeneutiek.

Doordat Nederland een christelijke moraal kent (ook onder niet-gelovigen) heerst er zowel binnen als buiten de kerk verlegenheid rondom homoseksualiteit. Het is omstreden, intiem en omgeven door taboes. Er zijn veel theorieën ontwikkeld over hoe homoseksualiteit zich verhoudt tot de kerk en tot de samenleving. Eén daarvan is van S.H. Lanser, over homobevrijding en ecclesiologie. Hij stelt:

Door de individualisering van homo-aversie en homoseksualiteit in onze samenleving zijn er twee tegengestelde identiteiten ontstaan die zichzelf definiëren in het afwijzen van de andere identiteit (Lanser, 1999).

Hiermee verwoordt Lanser de dreigende polarisatie door het toe-eigenen of opleggen van een (seksuele) identiteit. Hierdoor wordt homoseksualiteit een afgesplitste identiteit. Lanser ziet de kerk als instituut die de heersende maatschappelijke verhoudingen reproduceert en vaak ook theologisch legitimeert. Wanneer de gemarginaliseerden (in dit geval homoseksuelen) hun macht gaan opeisen in maatschappij en kerk, kan er een nieuwe vorm van kerk-zijn ontstaan. In het verleden zijn er op deze wijze kerken voor armen, kerken voor vrouwen en kerken die pleiten voor opheffing van raciaal onderscheid ontstaan. Lanser benoemt *gaychurches* als kerken die de maatschappelijke verhoudingen tussen homo en hetero opheffen; het aandeel homoseksuelen zal in deze kerk groter zijn dan in de rest van de maatschappij. Lanser ziet dit als een negatieve ontwikkeling omdat het zorgt voor exclusiviteit en een bevestiging en versterking van de polarisatie tussen homo's en hetero's. Deze theorie geeft de wisselwerking tussen kerk en samenleving weer. Wanneer de maatschappelijke verhoudingen veranderen, kan de kerk mee veranderen of zichzelf isoleren en hun authentieke identiteit behouden.

Er zijn kerken die zichzelf definiëren als kerk 'in het midden van de samenleving'. Deze kerken gaan mee met maatschappelijke veranderingen. Zij willen de kloof tussen kerk en samenleving zoveel mogelijk dichten. Dit zijn veelal toegankelijke dorpskerken met een groot ledental, maar een klein aantal betrokken leden. De kerk is een vanzelfsprekend onderdeel waar geen neiging heerst om een fundament te bepleiten. Hier zal de homo-emancipatie voorlopen op kerken die zichzelf in een isolement, of 'tegenover de maatschappij' plaatsen. Deze kerken worden door kerken uit de overzijde van het kerkelijk spectrum als meer fundamentalistisch ervaren. Leden van deze gemeenten zijn vaak nauw betrokken bij de kerk. Er heerst een sterke neiging om samen te komen met gelijkgezinden.

In dit rapport zullen kerken uit de eerste categorie, waar het de theologie betreft, liberaal genoemd worden. Kerkgenootschappen uit de tweede categorie worden hier orthodox genoemd. Echter, tussen deze uitersten zitten veel nuances. Het is niet zo zwart-wit dat een kerk of orthodox of liberaal is. Deze nuances worden in het hoofdstuk resultaten verder besproken.

Uitleg van begrippen

In dit onderzoek zullen de volgende begrippen vaak gebruikt worden. Om verwarring uit de weg te gaan, volgt hier een operationalisering van deze begrippen.

- Homoseksualiteit: Seksuele voorkeur van een man of vrouw voor personen van hetzelfde geslacht.
- Homo: Wanneer het woord homo gebruikt wordt, kan dit zowel naar een man als een vrouw verwijzen.
- Voorganger: Dienstdoende predikant in een kerkdienst. De woorden voorganger, predikant en dominee worden door elkaar gebruikt in dit rapport. Deze woorden zijn synoniemen. De namen priester of pastoor worden enkel gebruikt om de voorganger van de rooms-katholieke kerk en de oud-katholieke kerk (vanaf nu afgekort met OKKN)aan te duiden.
- Kerk: met kerk kan zowel het fysieke kerkgebouw als het overkoepelende instituut kerk bedoeld worden. Dit overkoepelende instituut kan zowel duiden op het instituut per stroming (als in: de katholieke kerk) als de kerk in algemene zin (als in: de PKN is de grootste kerk in Friesland).
- Roze dienst: De roze dienst is een jaarlijkse viering die georganiseerd wordt door de Werkgroep Geloof en Homoseksualiteit (WGH) in samenwerking met de dominee of pastoor van de kerk waar het dat jaar wordt gehouden. De WGH prefereert het tijdstip van de normale zondagse viering voor het houden van de roze dienst. Het thema homoseksualiteit staat centraal in deze viering.

Onderzoeksgroep

Populatie

Om de onderzoeksgroep samen te stellen is gekozen voor een selecte en gestratificeerde steekproef. Dat wil zeggen dat iedere respondent gekozen is op basis van een aantal criteria waaronder geloofsstroming en woonplaats. Hieronder is een overzicht van het totale aantal kerken van de stroming, met vervolgens het aantal respondenten die geïnterviewd zijn.

Kerkgenootschap	Totaal in Friesland	Aantal respondenten
PKN	233	10
Katholiek	25	4
Doopsgezind	35	1
GKV	21	2
CGK	14	1
OKKN	1	1
Leger des Heils	3	1
Baptisten Unie	11	2
Baptisten Vrij	6	2
Evangelisch	12	1
PKN Bijzonder	2	1
Remonstrant	2	1

Omdat er een grote verscheidenheid aan kerkelijk stromingen bestaat, is er gekozen voor een opzet waarin deze breedte zoveel mogelijk tot zijn recht komt. Ter verduidelijking van de achtergrond van de deelnemende kerkgenootschappen volgt hieronder van iedere stroming een korte toelichting.

PKN

PKN staat voor Protestantse Kerk in Nederland en wordt ook wel de 'samen op weg-kerk' genoemd. De PKN is in 2004 ontstaan uit een fusie van de gereformeerde kerk, de Nederlands hervormde kerk en de Lutherse kerk. Veel PKN-kerken zijn sterk vergrijsd en hebben weinig jonge aanwas, derhalve lopen ze gestaag leeg. In 2013 is het ledenaantal met 3,1% gedaald ten opzichte van 2012. Daarnaast hebben veel PKN-kerken een groot ledental waarvan maar een klein gedeelte actief betrokken is. Dit valt te verklaren door de kinderdoop waardoor een baby bij geboorte meteen lid is van de kerk. De PKN is vaak een dorpskerk, gevestigd in een historisch kerkgebouw. De PKN is synodaal georganiseerd. Dat wil zeggen dat zij een overlegorgaan kennen waar besluiten worden genomen over bijvoorbeeld de regelgeving. Er zijn synodes op verschillende niveaus; de generale synode is landelijk en er zijn regionale synodes. In de generale synode is besloten dat iedere PKN zelf mag bepalen of homoseksuelen bij hen mogen trouwen, een regel die zij hierbij gesteld hebben zit in de naamgeving van dit huwelijk. Een heteroseksueel huwelijk wordt ingezegend en een homoseksueel huwelijk gezegend.

Gezien de PKN het grootst vertegenwoordigde kerkgenootschap in Friesland is, zijn, om de onderzoeksresultaten zo representatief mogelijk te maken, hier de meeste respondenten uit gekozen. Voor deze steekproef is gekeken naar de topografische ligging van de kerk om de onderzoeksgroep zoveel mogelijk te spreiden over de provincie. Tijdens het vooronderzoek werd duidelijk dat de opvattingen binnen de PKN sterk verschillen. Om alle opvattingen te vertegenwoordigen, is één respondent opgezocht vanwege zijn orthodoxie. Alle overige respondenten zijn gekozen op locatie en, waar mogelijk, geslacht.

Doopsgezinde kerk

De tweede grootste kerk in Friesland is de doopsgezinde kerk. Doopsgezinden worden ook wel menisten of mennonieten genoemd. Deze stroming is ontstaan in Friesland. Karakteristiek voor de doopsgezinde kerk is de volwassendoop en het schrijven van een eigen belijdenis. De doop is dus een weloverwogen keuze. Doopsgezinden bevinden zich (in Friesland) in de vrijzinnige hoek. Dit houdt in dat er veel ruimte is voor eigen interpretatie van bijbelteksten. Daarnaast kennen ze geen synode, waardoor alle gemeenten autonoom zijn. De doopsgezinde gemeenten, samen met de remonstrantse kerk (die sterk lijkt op, en vaak samengevoegd is met de doopsgezinde kerk), zegenden als eersten een homoseksueel huwelijk in. Dit gebeurde al in 1987, vijftien jaar voordat het burgerlijk huwelijk wordt opengesteld voor homoseksuele koppels. Dit is typerend voor hun vrije opvattingen. 'Alles is bij ons bespreekbaar,' aldus een respondent.

Kennis nemende van deze reputatie is er voor dit onderzoek contact gezocht met verscheidene doopsgezinde dominees en andere kerkelijk betrokkenen en de Friese Doopsgezinde Sociëteit (FDS). Hen is de vraag gesteld of er in Friesland gemeenten zijn die afwijken van de doopsgezinde norm op het gebied van homo-emancipatie. De FDS heeft dit in een ledenvergadering besproken en heeft laten weten dat er voor zover bij hen bekend geen doopsgezinde gemeenten zijn waar homoseksualiteit niet volledig geaccepteerd is. Om de doopsgezinde gemeenten wel mee te nemen in het onderzoek, is er voor gekozen om één respondent te benaderen.

Rooms-katholieke kerk

Derde in het rijtje is de Rooms-katholieke kerk. Deze kerk is een wereldkerk. Dat wil zeggen dat ze wereldwijd georganiseerd zijn onder één leider; de paus. De katholieke kerk heeft overal ter wereld overeenkomende sacramenten, theologie, ecclesiologie en liturgie. Dit maakt het tot een log orgaan waar veranderingen zeer traag doorheen komen. Gezien Nederland voorop loopt op het gebied van homo-emancipatie, is het ondenkbaar voor de katholieke kerk om homo's gelijke rechten te verlenen. Immers, in enkele andere landen waar de katholieke kerk gevestigd is, is homoseksualiteit een groot taboe of zelfs strafbaar. Opvallend in Rooms-katholieke kerken is dat de praktijk in plaatselijke parochies sterk kan verschillen van de officiële visie. Hierin wordt de homoseksuele praktijk afgewezen en dienen homo's en lesbiennes die samenwonen te worden geweerd van de eucharistie viering. In de praktijk wordt (volgens alle deelnemende respondenten) hier geen gehoor aan gegeven.

Katholieke kerken kennen evenals de PKN een kinderdoop, zijn ze sterk vergrijsd, en hebben ze grote ledenbestanden, waarvan een klein deel actief betrokken is. De respondenten zijn gekozen op het gebied of plaats van de parochie.

GKV

Vervolgens komt de GKV, dit is een afkorting voor Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt. Door deze naam kan het vermoeden ontstaan dat dit evenals de doopsgezinde kerk een vrijzinnige gemeenschap is, maar dat is niet het geval. De GKV, ook wel artikel 31 genoemd, is behoudend tot zeer behoudend in de leer. De discussie over het toestaan van samenwonen en scheiden wordt vaak nog gevoerd. Ook in deze kerk daalt het ledental jaarlijks door vergrijzing. Doch, de plaatselijke gemeenten die meegewerkt hebben aan dit onderzoek zeiden hier niet veel van te merken. Bij hen is genoeg jonge aanwas.

Bij het zoeken naar respondenten van de GKV hebben twee personen meegedeeld dat ze geen behoefte hadden aan deelname.

CGK

GGK staat voor Christelijk Gereformeerde kerk. De CGK lijkt sterk op de GKV. Zo sterk dat zij in Sneek, Harlingen en Surhuisterveen samen zijn gegaan. In November 2013 heeft de CGK een visiedocument uitgebracht over homoseksualiteit en homoseksuele relaties. De conclusies in dit document waren aanleiding tot veel verontwaardiging en discussie. Hierin wordt de homoseksualiteit als zonde bestempeld. Het rapport is te vinden op de website van de CGK¹

Drie benaderde dominees lieten weten niet mee te willen werken aan dit onderzoek. Eén van hen verwees hierbij naar het rapport.

Evangelische gemeenten

De unie baptisten, vrije baptisten en evangelische- en pinkster kerken zijn allen evangelische gemeenten. Deze kerkgenootschappen zijn op Amerikaanse leest geschoeid. Dat is zichtbaar in hun moderne vormgeving en hun orthodoxe leer. Een opvallend gegeven is dat deze kerken vaak groeien in ledental en dat zij voornamelijk veel jongeren trekken. Een bekend voorbeeld hiervan is de megakerk van de Bethel gemeente in Drachten. In het onderzoeksrapport *Geloven binnen en buiten verband* (2014) van het Sociaal Cultureel Planbureau wordt dit bevestigd. De verschillen tussen deze gemeenten zijn zeer klein.

Voor dit onderzoek zijn een evangelische, twee vrije baptisten en twee unie baptisten geïnterviewd.

Leger des Heils

Het Leger des Heils zet groot in op maatschappelijke opvang voor dak en thuislozen. Dit is typerend voor deze kerk. De sociaal-maatschappelijke rol is de meest belangrijke voor hen. Dat het Leger des Heils ook een kerk met zondagsdienst heeft, is minder bekend. Binnen het Leger des Heils heeft iedere vrijwilliger en werknemer een militaire titel. De voorganger wordt bijvoorbeeld de korpsofficier genoemd. In Friesland zijn drie Leger des Heils kerken, één hiervan is benaderd voor deelname aan dit onderzoek.

PKN Bijzonder

Met PKN Bijzonder wordt een PKN van bijzondere aard bedoeld. Het betreft een kerk van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Nederland. Dit is een uiterst behouden kerkgenootschap, waar men nog discussie voert over het aanschaffen van een televisietoestel. Hun visie betreft de “verbreiding en verdediging van de Waarheid in PKN.”

OKKN

OKKN staat voor Oud Katholieke Kerk Nederland. Dit is een vrij onbekend en klein kerkgenootschap. In Groningen en Friesland is één OKKN-parochie. De OKKN is een uiterst traditioneel liturgische kerk, in de leer zijn ze daarentegen zeer vooruitstrevend. In tegenstelling tot de Rooms-katholieke kerk kent de OKKN geen verplicht celibaat voor priesters. Daarnaast worden vrouwen toegelaten tot het priesterschap en wordt in hun folder nadrukkelijk vermeldt dat er niet gediscrimineerd wordt op seksuele voorkeur.

¹ <http://cgk.nl/download.php?f=c1a93664757b4669cb3b2c2ef1aae7e5>

Opzet

Eerder is vermeld dat er gekozen is voor een selecte en gestratificeerde steekproef. Deze keuze is gemaakt om de onderzoeksgroep te spreiden over het kerkelijk spectrum en over de provincie. Uit deze steekproef is een onderzoeksgroep ontstaan van zevenentwintig respondenten. Vijfentwintig van hen zijn voorganger. De overige twee zijn nauw betrokken bij hun kerk en derhalve even goed op de hoogte van het reilen en zeilen in hun gemeente als de voorganger. Alle respondenten zijn aan de hand van dezelfde vragenlijst geïnterviewd. Er is gekozen voor diepte-interviews omdat op deze wijze de meeste informatie verkregen kan worden. Respondenten krijgen voldoende tijd om hun gedachtengoed over te brengen en indien nodig nuances aan te brengen, waartoe zij in een enquête niet zouden komen. Daarnaast kan eventueel om verheldering of verdieping gevraagd worden. Gezien het onderwerp geloof en homoseksualiteit in menig kring in de taboe-, dan wel in de omstreden sfeer hangt, geeft een persoonlijk interview eerder een vertrouwelijk en betrouwbaar gevoel voor de geïnterviewde.

De vragenlijst is tot stand gekomen in samenspraak met twee homoseksuele kerkgangers en de voorganger van een remonstrantse kerk. Hen is gevraagd wat de knelpunten zijn voor homoseksuelen die niet geaccepteerd worden in de kerk. Hieruit zijn een vijftal knelpunten naar voren gekomen, die terug te vinden zijn in de vragenlijst. Om de waarde van het diepte-interview volledig te benutten zijn er naast deze knelpunten vragen gesteld waarin de respondent achtergrondinformatie kan geven over zijn of haar visie op de rol en de identiteit van hun kerk. Deze vragen zijn als eerste gesteld, en hebben niet enkel het hiervoor beschreven doel, maar dienen ook als kennismaking, zodat de interviewer en de geïnterviewde aan elkaar kunnen wennen. Uit onderzoek is gebleken dat respondenten meer informatie geven wanneer hen eerst een aantal vragen worden gesteld die niet over het onderwerp zelf gaan. Dit is met name zinvol bij onderzoeken naar een omstreden thema als geloof en homoseksualiteit.

Deze respondenten zijn geïnterviewd over hun visie op de rol van de kerk, de vormgeving van de dienst en de leer die zij verkondigen, de roze dienst, het 'homohuwelijk', deelname aan het avondmaal, de mogelijkheid om een functie als bijvoorbeeld diaken te bekleden, de mogelijkheid om aangesteld te worden als voorganger, beleid op het gebied van homo-emancipatie en onderscheid tussen praktiserend en niet-praktiserend homoseksueel. De laatste zes vragen zijn de knelpunten die naar voren zijn gekomen in gesprekken met homoseksuele kerkelijk betrokkenen. In het volgende hoofdstuk zal iedere vraag uitgewerkt worden aan de hand van een schema met de gecodeerde antwoorden. Vervolgens wordt er verder ingegaan op de gegeven antwoorden, waarbij de nuances en de beweegredenen verhelderd worden.

In dit onderzoek zullen de bijbelteksten die leiden tot bepaalde visies over homoseksualiteit niet besproken worden. Hier is voor gekozen omdat het doel van dit onderzoek is om een situatieschets te maken, niet om een verklaring te geven voor de verschillende visies. Daarnaast heeft de onderzoeker geen theologische achtergrond, wat het bemoeilijkt om zulke gevoelige teksten correct en objectief te verwerken.

Een aantal respondenten hebben als voorwaarde voor hun medewerking gesteld dat hun gegevens geanonimiseerd worden. Dit zijn respondenten uit de orthodoxe hoek. Zij verklaarden eerder 'moeilijkheden' te hebben gehad door openheid te geven over hun opvattingen over dit onderwerp. Mede vanwege dit verzoek zijn alle gegevens geanonimiseerd. Het is natuurlijk wel mogelijk dat een respondent zichzelf herkent in geciteerde stukken.

Resultaten

Vraag 1: Hoe lang bent u voorganger/pastoor in deze kerk?

Wanneer een respondent al sinds lange tijd voorganger is in deze gemeente, kan er vanuit worden gegaan dat hij of zij de gemeente leden goed kent.

Kerk	0-5 jaar	5-10 jaar	10-15 jaar	>15 jaar
PKN1		X		
PKN1		X		
PKN3				X
PKN4		X		
PKN5	X			
PKN6	X			
PKN7		X		
PKN8	X			
PKN9		X		
PKN10	X			
PKN Bijzonder	X			
Katholiek1	X			
Katholiek2	X			
Katholiek3		X		
Katholiek4	X			
Doopsgezind	X			
OKKN	X			
Remonstrant	X			
Leger	X			
CGK		X		
GKV1	X			
GKV2		X		
Evangelisch				X
Baptist1		X		
Baptist2	X			
Baptist3	X			
Baptist4		X		

Vraag 2: Wat ziet u als de rol van de kerk?

Deze vraag is gesteld om de respondent de gelegenheid te geven om een profiel van zichzelf te schetsen en om hun doel van het kerk-zijn weer te geven.

Uit de antwoorden die gegeven zijn op deze vraag zijn vijf categorieën te onderscheiden: Een vangnet functie voor de gemeenteleden op pastoraal en diaconaal gebied; een sociale functie onderling doordat men deel uitmaakt van een gemeenschap waarin men oog voor elkaar heeft; een maatschappelijk betrokken rol waarin men oog heeft voor de samenleving (voedselbank e.d.); een cultuur-/historische rol vanwege het oude kerkgebouw en de positie daarvan in het dorp; en als laatste werd het uitdragen van het evangelie genoemd. In het onderstaande schema zijn de resultaten weergegeven.

Kerk	Vangnet	Sociaal onderling	Maatschappij	Cultuur-/historisch	Uitdragen evangelie
PKN 1	X		X		
PKN 2			X		
PKN 3	X		X		
PKN 4				X	
PKN 5	X	X	X		
PKN 6		X			
PKN 7				X	
PKN 8		X		X	
PKN 9	X				X
PKN 10		X	X	X	
PKN Bijzonder		X	X		
Katholiek 1	X				
Katholiek 2	X		X	X	X
Katholiek 3	X				
Katholiek 4			X	X	
Doopsgezind	X				
OKKN	X	X	X		
Remonstrant			X	X	
Leger		X	X		
CGK	X	X			
GKV 1	X	X			X
GKV 2				X	
Evangelisch	X		X		
Baptist 1	X	X			
Baptist 2		X	X		
Baptist 3		X	X		
Baptist 4	X	X			X

Het antwoord wat een respondent gegeven heeft hoeft niet zijn volledige visie te omvatten. Het is enkel hetgeen wat benadrukt werd. Het is goed mogelijk dat, wanneer dit schema tijdens het interview aan de respondenten werd voorgelegd, iedereen bij de eerste drie categorieën een kruisje had geplaatst. De vierde categorie, de cultuur-historische rol, is sterk afhankelijk van het kerkgebouw. Het zijn de meer traditionele kerkgenootschappen die gevestigd zijn in de monumentale kerken. De laatste categorie wordt het minst vaak genoemd. In een vergelijking met de volgende vragen valt op te maken dat het de meer orthodoxe respondenten zijn die deze rol

benadrukken.

Opvallend is dus vooral de gelijkenis in opvatting over de rol van de kerk tussen de verschillende stromingen.

Vraag 3: Hoe typeert u uw kerk in termen van conservatief, progressief, traditioneel, modern, enzovoorts.

Ook deze vraag is gesteld om de respondent gelegenheid te geven om een beeld van zichzelf te schetsen, en om achtergrondinformatie te krijgen over de visie.

Algauw werd duidelijk dat hierbij een scheiding aangebracht moet worden tussen de vormgeving van de dienst en de leer die verkondigd wordt. Om de antwoordcategorieën overzichtelijk te maken is gekozen om een scoremodel op te zetten waarbij de twee uitersten tegenover elkaar worden gezet. Iedere respondent krijgt een cijfer tussen de één en de tien dat aangeeft in welke mate zij tot dat uiterste behoren. Wederom hebben de respondenten niet zelf het model ingevuld. Het is een interpretatie op basis van de termen die de respondenten zelf gebruikten. Waar deze een onvolledig beeld gaven is er gekeken naar antwoorden op latere vragen.

Vorm:

Modern 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Traditioneel

Inhoud:

Liberaal 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Orthodox

Kerk	Vorm	Inhoud
PKN 1	7	3
PKN 2	5 *	5 *
PKN 3	9	2
PKN 4	9	5*
PKN 5	9	2
PKN 6	8	5
PKN 7	10	2
PKN 8	9	2
PKN 9	9	10
PKN 10	9	4
PKN bijzonder	10	10
Katholiek 1	10	3
Katholiek 2	10	7
Katholiek 3	10	3
Katholiek 4	10	5*
Doopsgezind	10	1
OKKN	10	1
Remonstrant	9	1
Leger	3	7
CGK	3	9
GKV 1	3	9
GKV 2	8	8
Evangelisch	1	10
Baptist 1	3	10
Baptist 2	1	10
Baptist 3	1	10
Baptist 4	2	10

* alles wordt vertegenwoordigd (m.u.v. de uitersten)

Een score van één op inhoud betekent dat de kerk gebruikmaakt van een uiterst moderne vormgeving. Dit houdt in dat er vaak een band op het podium van de kerk staat die moderne muziek maakt, dat de voorganger in zijn taalgebruik zeer toegankelijk is, en dat er tijdens de dienst veelal gebruik wordt gemaakt van een beamer. Een bekend voorbeeld is de Bethel kerk in Drachten, waar tijdens de optredens van de band een lichtshow gegeven wordt. Achteraf is de dienst te bekijken op internet. Deze kerken zijn vaak gevestigd in nieuwe gebouwen, waardoor deze vormgeving qua akoestiek en inrichting mogelijk wordt gemaakt. In het schema wordt zichtbaar dat de evangelische- en baptisten kerken het meeste gebruik maken van deze vormgeving, gevolgd door GKV1, de CGK en het leger des heils. Opvallend is dat deze kerken een hoge score hebben waar het de inhoud betreft. Deze hoge score betekent dat de respondent aangaf de bijbel serieus en letterlijk te nemen. Hierbij werd gebruik gemaakt van de termen bijbelgetrouw, conservatief, behoudend, streng, duidelijk en werd gewezen op de relevantie van de bijbel in deze tijd. Wanneer dit schema wordt vergeleken met de antwoorden op vraag 8 t/m 13, wordt duidelijk dat de orthodoxie zich vertaalt in een beperkte acceptatie van homoseksualiteit.

Wat ook opvalt is het verschil tussen GKV1 en GKV2. GKV 1 maakt gebruik van moderne vormen en heeft een duidelijke leer. GKV2 scoort op beide vlakken hoog, wat wil zeggen dat zij een traditionelere kerkdienst hebben en een vrij strenge leer (iets minder streng dan GKV1). De respondent lichtte dit als volgt toe: 'Je kunt er wel allerlei toeters en bellen bij halen, maar dat dient de inhoud niet.' Dit verschil tussen deze twee individuele kerken van dezelfde stroming geeft de autonomie van een kerkgenootschap weer. Er mag dus niet uitgegaan worden van homogeniteit wanneer kerken met elkaar worden vergeleken, zelfs niet binnen één stroming. Hetzelfde is zichtbaar bij PKN 9. Deze PKN scoort op beide gebieden zeer hoog, in tegenstelling tot de andere PKN-kerken die in hun opvattingen een stuk liberaler zijn. Meerdere respondenten verklaarden dat zij niet de behoefte voelen om zich 'tegenover de wereld te plaatsen'. De inhoud moet volgens hen aangepast worden aan deze tijd, de vorm wordt overgenomen uit het verleden. Dit is ook zichtbaar bij de katholieke kerk, waar de vorm uiterst traditioneel is en de inhoud niet heel orthodox. Dat is opvallend gezien de officiële standpunten en regels van de katholieke kerk. 'Regels mogen er nooit toe leiden dat mensen onrecht gedaan wordt' aldus een katholieke respondent. Een andere respondent benadrukte dat er door de herhaling van rituelen ruimte ontstaat voor andere denkbeelden.

Dit is een interessante tegenstelling met de visie van kerken die een (naar eigen zeggen) 'authentieke verkondiging' hebben, waarbij het de leer is die onveranderd blijft en de vorm die aangepast wordt aan deze tijd. Een opvallende verklaring die hiervoor gegeven is luidt: 'we maken het zo leuk omdat het zo orthodox is'. Oftewel de vorm moet aantrekkelijk gemaakt worden omdat de leer zo streng is. Andere respondenten benoemden dat zij de bijbel serieus willen nemen op een hedendaagse en uitnodigende manier. Een respondent noemde de traditie (vorm), die door aantal gemeenteleden nog wel wordt gewaardeerd, een last die ze nog niet helemaal kwijt zijn.

Vraag 4: hoeveel leden telt uw gemeente**Vraag 5: Van hoeveel van de leden weet u dat zij homoseksueel zijn? Indien hier een aantal genoemd werd, werd de vraag gesteld of zij deze persoon/personen hierover gesproken hebben.**

Deze vragen zijn gesteld om een indicatie te verkrijgen van de bespreekbaarheid van het onderwerp. Omdat de vragen vier en vijf bij elkaar horen, zijn de uitkomsten samengevoegd in onderstaande tabel. De gegeven aantallen zijn veelal schattingen.

Kerk	Aantal leden	Aantal homoseksuelen	Niet gesproken	Wel gesproken
PKN 1	1500	'een aantal'	X	
PKN 2	5000	20		X
PKN 3	900	10-20		X
PKN 4	500	10		X
PKN 5	700	1		X
PKN 6	900	0		
PKN 7	6000	0		
PKN 8	120	5	X	
PKN 9	580	2		X
PKN 10	1800	7	X	
PKN Bijzonder	150	0		
Katholiek 1	1950	10		X
Katholiek 2	2500	0		
Katholiek 3	Meerdere parochies	30-35		X
Katholiek 4	5200	20	X	
Doopsgezind	110	0		
OKKN	200	0		
Remonstrant	100	4		X
Leger	300	2	X	
CGK	550	1		X
GKV 1	400	0		
GKV 2	670	2		X
Evangelisch	500	5		X
Baptist 1	120	0		
Baptist 2	3000	10		X
Baptist 3	150	8		X
Baptist 4	100	0		

Het eerste wat opvalt is dat er negen respondenten zijn die zeggen niet er niet van op de hoogte te zijn of er homoseksuelen in hun ledenbestand zitten. De respondent van de doopsgezinde kerk vertelde dat het onmogelijk is dat het niet bekend is bij haar. De respondent van de OKKN was er verbaasd over dat hij het van niemand wist, maar zei wel een transseksueel onder hun leden te hebben. Anderen zeiden dat het goed mogelijk is dat het niet bij hen bekend is, of dat de homoseksuelen niet open durven te zijn over hun geaardheid en daardoor onbekend. GKV1 noemde de mogelijkheid dat homoseksuelen de kerk zijn ontvlucht uit angst voor afkeuring.

Wat ook opvalt zijn de hoge ledentallen bij veel PKN- en katholieke kerken. Zij gaven aan dat de meeste van hun leden enkel namen in de kaartenbak zijn. Het aantal betrokken leden ligt veel lager, en bestaat vaak voornamelijk uit 65-plussers. Dit is mede een verklaring voor het relatief kleine aantal homoseksuelen. Een andere verklaring die hiervoor gegeven werd door zowel respondenten

van de PKN als de katholieke kerk, is dat de seksuele geaardheid niet ter zake doet. Het is dusdanig geaccepteerd dat men het niet ter sprake brengt. Een katholieke respondent noemde het 'een issue wat eigenlijk een non-issue is'. In een grote gemeente is het hierdoor niet bij iedereen bekend. Dit is ook terug te zien in de derde kolom. Vier respondenten (PKN en katholiek) zeggen ervan op de hoogte te zijn dat er een aantal homoseksuelen betrokken zijn in hun kerk, maar hebben hen niet over dit onderwerp gesproken. De respondenten die wel met hen gesproken hebben over dit onderwerp zeiden allen dat het gesprek vanuit de homoseksueel zelf gevoerd wordt. Ze zouden zelf dus niet over het onderwerp beginnen. Dat geldt tevens voor alle stromingen. De inhoud van het gesprek verschilt van een verkennend gesprek om de opvattingen van de voorganger te peilen tot een hulpverlenend of pastoraal gesprek. Een katholieke respondent vertelde dat hij homoseksuele jongeren vaak heeft geholpen met de coming-out bij hun ouders. De respondent van de evangelische gemeenschap noemde een geheel andere hulpverlening. Wanneer een homoseksueel zijn of haar gerichtheid niet accepteert wordt er een hulpverleningstraject gestart waarbij gezocht wordt naar de oorzaken ervan. Met Gods hulp kunnen deze weggenomen worden waardoor de gerichtheid omgebogen wordt naar een heteroseksuele geaardheid. Dit is mogelijk omdat, volgens hem, God de seksualiteit heeft voorbehouden aan een man en een vrouw. Min of meer dezelfde hulpverlening werd genoemd bij baptisten gemeenschappen en PKN 9. Men noemde ook hulpverlening die niet als doel had om de geaardheid te keren, maar om het niet te praktiseren. Doordat deze kerken (baptist en evangelisch) geen kinderen dopen, maar alleen volwassenen, is de keuze tot aansluiting bij de kerk heel bewust. Hierdoor zijn alle leden betrokken. Vaak zijn veel of alle leden vrijwilliger in de kerk. Een ander opmerkelijk gegeven is dat de gemiddelde leeftijd aanzienlijk lager ligt in deze kerken; de evangelische respondent schatte de gemiddelde leeftijd op 25 jaar.

Vraag 6: Bent u bekend met de roze dienst en wat vindt u hiervan?

Wanneer een respondent niet bekend was met de roze dienst is hen uitgelegd wat het is.

Kerk	Goed	Dubbel	Niet Goed
PKN 1		X	
PKN 2		X	
PKN 3		X	
PKN 4	X		
PKN 5	X		
PKN 6	X		
PKN 7		X	
PKN 8		X	
PKN 9			X
PKN 10		X	
PKN Bijzonder		X	
Katholiek 1	X		
Katholiek 2			X
Katholiek 3	X		
Katholiek 4			X
Doopsgezind		X	
OKKN	X		
Remonstrant		X	
Leger		X	
CGK		X	
GKV 1		X	
GKV 2		X	
Evangelisch			X
Baptist 1			X
Baptist 2			X
Baptist 3			X
Baptist 4			X

Vijf respondenten zeiden de roze dienst een goed initiatief te vinden. PKN 4 noemde het een 'goed en noodzakelijk signaal.' PKN6 heeft de roze dienst bijgewoond en vond het 'heel apart en warm' en 'een heel mooi gebeuren'. Anderen benadrukten de behoefte van homoseksuelen om zich veilig en geaccepteerd te voelen in de kerk. Katholiek 3 zei dat hij het zich voor kan stellen dat gelijkgezinden elkaar opzoeken omdat ze steun en warmte bij elkaar vinden, omdat ze zich niet hoeven te verdedigen.

Het grootste deel van de respondenten heeft dubbele gevoelens bij de roze dienst. Enerzijds hebben ze er begrip voor. Anderzijds zeggen sommigen het niet goed te vinden om onderscheid te maken. 'Homoseksualiteit wordt een afgesplitste identiteit, en de roze dienst benadrukt dit' aldus PKN7. Deze respondenten wijzen op de gelijkheid tussen homo's en hetero's; de roze dienst werkt volgens hen de polarisatie tussen beide in de hand. Een aantal respondenten zeggen het vervelend te vinden om weer een aparte dienst te hebben. Ze zeggen dat er al zoveel vieringen zijn en dat ze blij zijn als ze een normale dienst hebben. Een ander veelgehoord geluid is dat het jammer is dat het blijkbaar nodig is. 'Eigenlijk is het natuurlijk lariekoek' aldus de doopsgezinde dominee. De respondent van de PKN van bijzondere aard zei het gevoelsmatig goed te begrijpen, maar het hermeneutisch heel moeilijk te vinden; 'de bijbel zegt iets heel anders dan wat ze in de roze dienst naar voren brengen'.

De laatste groep is het niet eens met de roze dienst. Opvallend hierin is dat er twee katholieke kerken zijn die de roze dienst goedkeuren, en twee die het niet goedkeuren. Dit geeft wederom het verschil aan tussen individuele kerken van dezelfde stroming. Katholiek 2 noemt de roze dienst activistisch en ongenueanceerd. Ook dient het volgens hem de eenheid niet. Katholiek 4 zegt: 'een kerkdienst is niet een viering van de status quo '...' als je in de kerk bent om je geaardheid te vieren, dan heb je weinig begrepen van de bedoeling van de eredienst'. Anderen noemen het stigmatiserend, propaganda en in strijd met het evangelie. PKN 9 zegt: 'de homofiele levenswijze is in strijd met het evangelie, dus dat moet je niet propageren in de kerk'.

Vraag 7: Bespreekt u het onderwerp homoseksualiteit in de dienst?

Deze vraag is gesteld om een indicatie van de openheid over de 'homostandpunten' van de voorganger te verkrijgen.

De antwoorden zijn onder te brengen in de volgende categorieën: Expliciet in de dienst; impliciet in de dienst door bijvoorbeeld te spreken over het verborgen kruis; in de voorbede; in dialoog tijdens een gespreksavond of bijbelstudie; het onderwerp wordt geheel niet besproken.

Kerk	Preek		Voorbede	Gespreksavond/ Dialoog	Niet
	EX	IM			
PKN 1			X		
PKN 2	X				
PKN 3					X
PKN 4	X				
PKN 5			X		
PKN 6				X	
PKN 7				X	
PKN 8		X			
PKN 9		X			
PKN 10	X				
PKN Bijzonder		X		X	
Katholiek 1	X				
Katholiek 2					X
Katholiek 3	X				
Katholiek 4		X			
Doopsgezind			X		
OKKN	X				
Remonstrant			X		
Leger					X
CGK				X	
GKV 1			X		
GKV 2	X				
Evangelisch	X				
Baptist 1		X		X	
Baptist 2	X				
Baptist 3	X				
Baptist 4	X			X	

Slechts drie respondenten zeggen het onderwerp geheel niet aan de orde te stellen. Deze respondenten zijn redelijk verdeeld over het kerkelijk spectrum, het zegt dus niets over de mate van vrijzinnigheid of orthodoxie. PKN3 zegt geen verschil te willen benadrukken 'iedereen is mens,

ongeacht kleur of voorkeur'. Als hij het zou noemen in de dienst, zou hij ook andere diversiteit bespreken. Katholiek 2 geeft als verklaring dat hij als nieuwe pastoor in deze parochie bezig is met de fundamente van het Christendom, en nog niet toe is aan het bespreken van ethische kwesties. De respondent van het Leger de Heils zegt een aanleiding nodig te hebben om het onderwerp ter sprake te brengen, en die heeft hij nog niet gehad.

De overige vierentwintig respondenten bespreken het onderwerp op verschillende wijze en met verschillende frequentie. In al deze kerken is het dus wel een onderwerp dat leeft.

Predikanten die de voorbede verkiezen om het onderwerp te benoemen, geven soortgelijke verklaringen. PKN1 zegt niet toe te willen spitsen op homoseksualiteit, daarom benoemt zij 'anders zijn' in het gebed. PKN5 benoemt het explicieter door te bidden voor mensen die moeite hebben met hun coming-out. GKV1 vindt dat het geen nut heeft om homoseksualiteit tijdens de dienst te benoemen, hij brengt het in een gebed naar voren door te bidden voor mensen die met homoseksuele gevoelens rondlopen en er niet eerlijk over kunnen of durven zijn.

Zes respondenten verkiezen de dialoog boven de monoloog wanneer het gaat om een gevoelig en omstreden thema als homoseksualiteit. Of, in het geval van Baptist1 & 4 en PKN bijzonder, doen ze beide. Men zegt een gespreksavond een geschiktere plek te vinden om dit onderwerp te bespreken omdat dat geen eenrichtingsverkeer is. Vaak wordt tijdens catechisatie het onderwerp besproken in het kader van seksuele diversiteit. De respondent van de CGK noemt het onlangs verschenen rapport ook als reden om het gesprek boven de preekstoel te verkiezen. Hij zegt dit een geschiktere plaats te vinden om de nuances op te zoeken.

PKN bijzonder zegt zich te verlegen te voelen met het onderwerp om het expliciet in de kerk te bespreken. Hij benoemt het impliciet door te spreken over het verborgen kruis, of over gebrokenheid. Katholiek4 zegt: 'ik neem het niet zozeer bij de kop'. Hij spreekt over alle vormen van relaties wanneer het over relaties gaat.

GKV2 heeft een themadienst gehouden over seksualiteit in bredere zin waarbij ook dit thema besproken is. Hij wil, mede op aanraden van een homo uit zijn kerk, voorkomen dat homoseksualiteit in de probleemsfeer getrokken wordt. Ook Baptist2 heeft een themadienst gehouden, geheel over het onderwerp homoseksualiteit. Katholiek 1 & 3 zeggen het belangrijk te vinden dat iedereen weet wat hun standpunt is. Katholiek 3 denkt dat dit ertoe bijdraagt dat parochianen bij hem komen met hun verhaal over dit onderwerp. 'Ze weten dat ik het lang niet eens ben met het officiële standpunt'.

Vraag 8: Is het voor homoseksuele paren mogelijk om in uw kerk hun huwelijk in te laten zegenen?

Nadat het burgerlijk huwelijk is opengesteld voor homoseksuele paren, heeft de kerk zich over het vraagstuk gebogen of zij dit huwelijk kerkelijk willen bevestigen. De meningen hierover verschillen van kerk tot kerk.

Kerk	Ja	Nee	Onbekend
PKN 1	X		
PKN 2	X		
PKN 3	X		
PKN 4		X	
PKN 5			X
PKN 6	X		
PKN 7	X		
PKN 8	X		
PKN 9		X	
PKN 10		X	
PKN Bijzonder		X	
Katholiek 1		X	
Katholiek 2		X	
Katholiek 3		X	
Katholiek 4		X	
Doopsgezind	X		
OKKN	X		
Remonstrant	X		
Leger			X
CGK		X	
GKV 1		X	
GKV 2		X	
Evangelisch		X	
Baptist 1		X	
Baptist 2		X	
Baptist 3		X	
Baptist 4		X	

In een ruime meerderheid van de kerken is het voor een homoseksueel paar niet mogelijk om hun huwelijk in te laten zegenen.

Voor katholieke priesters is het onmogelijk om homo's te trouwen. De katholieke kerk is een wereldkerk, dus de sacramenten (waar het huwelijk één van is) zijn overal ter wereld gelijk. Nederland loopt qua homo-emancipatie voor op veel andere landen. Derhalve is het ondenkbaar om het huwelijk open te stellen voor homoparen. Gezien de geëmancipeerde visie van de katholieke respondenten zeggen zij wel een homoseksuele relatie te willen zegenen, of voor ze te bidden. Katholiek 3 noemt het een feestelijke viering van de liefde. Deze viering lijkt sterk op een huwelijk. Omdat het geen sacrament is, is deze viering vrijer in de liturgie. Het is afhankelijk van het stel in hoeverre zij de viering op een huwelijk laten lijken.

In drie van de 10 PKN kerken is het niet mogelijk om te trouwen. PKN9 benadrukt dat God het niet zo bedoeld heeft. 'Ik zou mijn naaste adviseren om celibatair te leven'. Een huwelijk is dus ondenkbaar. PKN10 uit zich genuanceerder. Zij zegt zich te kunnen vinden in de brief van Paulus aan de Romeinen (waarin hij homoseksualiteit een zonde noemt). Ze begrijpt wat hij bedoelt en daarom komt ze er niet helemaal uit. Ze is het ermee eens dat het huwelijk is voorbehouden voor een man en een vrouw. Ze heeft wel eens een homoseksuele relatie gezegend, maar het is belangrijk dat dit geen huwelijk

genoemd wordt.

Andere respondenten die geen homoseksueel huwelijk voltrekken benadrukken dat in de Bijbel staat dat man en vrouw voor elkaar gemaakt zijn. Alleen binnen het huwelijk mag seksualiteit plaatsvinden, met als doel de voortplanting. Dit is niet mogelijk in een homoseksuele relatie.

Kerken die wel een homoseksueel huwelijk bevestigen zeggen het raar te vinden om het huwelijk af te bakenen (PKN7) of geen rangorde te zien in relatievormen (remonstrant). De respondent van de OKKN zegt dat een huwelijk wat voor de overheid gesloten mag worden, door hun gezegend wordt.

In PKN5 is het nog nooit voorgekomen dat een homopaar wilde trouwen, daarom is het ook niet bekend of het wordt toegestaan. 'Mocht het verzoek komen, dan zal het hoogstwaarschijnlijk goedgekeurd worden'. Het Leger des Heils zegt het niet uit de weg te gaan. 'Mocht de vraag komen, dan wordt er dan beslist of we het gaan doen'.

De PKN heeft zoals eerder vermeld synodaal besloten dat individuele kerken zelf mogen bepalen of zij een homoseksueel huwelijk willen zegenen. Een opmerking die daarbij gemaakt moet worden is dat de naamgeving tussen een homoseksueel- en een heteroseksueel huwelijk verschilt. Een heteroseksueel huwelijk wordt ingezegend en een homoseksueel huwelijk gezegend.

Vraag 9 Is een persoon waarvan bekend is dat hij homoseksueel is, welkom aan het avondmaal?

De antwoorden op deze vraag zijn onder te brengen in 4 categorieën: ja, dat is onvoorwaardelijk toegestaan; het is afhankelijk van hoe de persoon omgaat met zijn of haar relatie (liefde en trouw); het hangt er van af of de persoon zijn seksualiteit praktiseert; onbekend.

Kerk	Ja	Afhankelijk van omgang met relatie	Afhankelijk van praktiserend	Onbekend
PKN 1	X			
PKN 2	X			
PKN 3	X			
PKN 4	X			
PKN 5	X			
PKN 6	X			
PKN 7	X			
PKN 8	X			
PKN 9			X	
PKN 10	X			
PKN Bijzonder			X	
Katholiek 1	X			
Katholiek 2	X			
Katholiek 3	X			
Katholiek 4	X			
Doopsgezind	X			
OKKN	X			
Remonstrant	X			
Leger				X*
CGK		X		
GKV 1	X			
GKV 2		X		
Evangelisch			X	
Baptist 1				X
Baptist 2			X	
Baptist 3			X	
Baptist 4			X	

* Het leger de heils kent geen avondmaal viering.

Baptist 1 zegt niet te weten of het voor een praktiserende homoseksueel mogelijk is om deel te nemen aan de avondmaal viering. Er zijn voor zover bekend momenteel geen homoseksuelen lid van deze kerk. Mocht een praktiserend homo deel willen nemen aan de avondmaal viering, dan zegt deze respondent niet te weten wat er zou gebeuren. Hij geeft aan hier geen mening over te hebben zolang de situatie zich niet voordoet. Het zou een discussie veroorzaken binnen de gemeente, die in gesprek met de homoseksuelen opgelost moet worden. Het is afhankelijk van deze personen wat de uitkomst is. De respondenten van de CGK en GKV2 geven een soortgelijk antwoord. De respondent van de CGK noemt in zijn antwoord het onlangs gepubliceerde rapport van de synode over dit onderwerp. Volgens dit rapport is het niet toegestaan voor praktiserende homoseksuelen om deel te nemen aan de avondmaal viering. De respondent zou een homoseksueel vragen om het hem lastig te maken om zich hieraan te houden. Hij kan een liefdevolle en monogame homoseksuele relatie niet afkeuren. Hij zegt het contraproductief te vinden om iemand te weigeren aan wie hij ziet dat hij of zij in liefde voor de ander leeft. Hierbij is de manier van leven van groter belang dan de geaardheid. Het is dus

afhankelijk van de persoon en de omgang met zijn of haar partner of een homoseksueel deel kan nemen aan het avondmaal. GKV2 geeft een verschil aan tussen onwil en onmacht. 'De beste weg voor een homo is om alleen te blijven.' Toch kan hij zich situaties indenken waarin hij zich erbij neer zou leggen dat dit niet gebeurt. Een homoseksueel persoon is niet bij machte om celibatair te leven, wanneer het levensgeluk en de weg met God hier sterk onder lijden. Er zijn situaties denkbaar, waarin de nood dusdanig hoog is, dat in goed overleg met de kerkenraad toestemming wordt gegeven om samen te gaan wonen. Deze nood kan gezien worden als een situatie waarin een persoon wisselende seksuele contacten heeft en er kapot aan gaat om alleenstaand te zijn. Deze situatie wordt onmacht genoemd. Van onwil is sprake wanneer de wil er niet is om met God te leven. 'Wanneer er sprake is van onmacht kun je heel ruim zijn, terwijl je de norm overeind houdt.' Mocht deze situatie zich voordoen, dan is het vanzelfsprekend dat homoseksuele persoon in kwestie, na goed overleg met de kerkenraad en de voorganger, deelneemt aan de avondmaal viering.

PKN 9 zegt dat de homoseksuele levenswijze niet valt te combineren met de avondmaalviering. Hij vindt ook dat er altijd rekening moet worden gehouden met de kerkelijke gemeente. 'Als jij weet dat je een broeder of zuster kwetst door bepaalde dingen te doen, dan moet je dat nalaten. '...'. Een homofiele jongen moet zich dan ook afvragen wat hij de gemeente ermee aandoet als hij aan wil schuiven aan het avondmaal.'

PKN Bijzonder, evangelisch en Baptist 2, 3 en 4 zeggen allen dat een praktiserende homoseksueel in principe niet deel kan nemen aan het avondmaal. Wel wordt gezegd dat men niet alles kan weten; het is dus moeilijk te toetsen. Daarnaast wordt ook gewezen op de eigen verantwoordelijkheid. 'Iedereen moet zelf toetsen of hij tegenover God kan staan.' Aldus Baptist2.

In het grootste deel van de kerken is het geen enkel probleem wanneer een praktiserende homoseksueel deelneemt aan het avondmaal. 'Het erge is dat het officiële standpunt is, dat homo's niet deel mogen nemen. '...'. Het is ondenkbaar om ze te weigeren.' Aldus katholiek3. Gezien dit officiële standpunt is het opmerkelijk dat alle katholieke respondenten aangeven geen probleem te zien in deelname aan het avondmaal. Katholiek 2 benadrukt het onderscheid tussen 'forum externum' en 'forum internum'. Forum externum is het publieke, wat iedereen kent. Forum internum behelst alles wat in privésfeer gebeurt. 'Wat er in de slaapkamer gebeurt, is forum internum en mag ik dus niet naar vragen.' Mocht iemand het aan hem verteld hebben, dan kan hij er niets mee. Het is kerkelijk zo geregeld het private altijd beschermd wordt.

PKN10 gelooft dat het avondmaal in het bijzonder is voor de grootste zondaars. 'Iedereen komt als een zondaar, homo's niet meer of minder.' Overige kerken zeggen het geen enkel probleem te vinden en het uiteraard toe te staan ongeacht geaardheid.

Vraag 10: Is het voor een homoseksueel persoon mogelijk om een functie te bekleden binnen de kerkenraad of als ouderling, diaken, enzovoorts.

Bij deze vraag kunnen nagenoeg dezelfde categorieën onderscheiden worden als bij de vorige vraag. De categorie *afhankelijk van omgang met relatie* ontbreekt bij deze, omdat dit niet genoemd werd.

Kerk	Ja	Afhankelijk van omgang met geaardheid (praktiserend)	Anders
PKN 1	X		
PKN 2	X		
PKN 3	X		
PKN 4	X		
PKN 5	X		
PKN 6	X		
PKN 7	X		
PKN 8	X		
PKN 9		X	
PKN 10	X		
PKN Bijzonder			X
Katholiek 1	X		
Katholiek 2			X
Katholiek 3	X		
Katholiek 4	X		
Doopsgezind	X		
OKKN	X		
Remonstrant	X		
Leger	X		
CGK			X
GKV 1		X	
GKV 2		X	
Evangelisch		X	
Baptist 1		X	
Baptist 2		X	
Baptist 3		X	
Baptist 4		X	

De uitkomsten zijn vrijwel gelijk aan die van de vorige vraag. De respondent van de CGK zegt: 'Als iemand aan het avondmaal kan, dan kan de rest ook.' De discussie hierover is dus al gevoerd in het kader van deelname aan het avondmaal. GKV2 sluit zich hierbij aan. Kijk hiervoor vraag 9. Katholiek2 is bang er dat bij een burgerlijk huwelijk, dus expliciete praktisering, teveel kritiek zou komen. Uit bescherming van de persoon en de gemeenschap heeft hij zijn twijfels of een dergelijk persoon geschikt zou zijn. PKN9 benoemt dat er veel pedofilie voorkomt bij homoseksuelen. 'Dus wat doet een ouderling als hij op huisbezoek is? Of een homofiele clubleider?' Hij maakt hierbij geen onderscheid tussen praktiserend of niet praktiserend.

GKV1 beantwoordt deze vraag anders dan de vorige. Hij geeft aan dat het nu nog te 'provocerend' is om een dergelijke functie te bekleden. Een praktiserende homo moet bescheiden zijn. De gemeenschap heeft homoseksualiteit nog niet volledig geaccepteerd. Hij heeft er vertrouwen in dat de acceptatie met de tijd zal komen. 'De tijd dat homoseksualiteit als ziekte werd beschouwd is definitief voorbij.'

In de kerk van Baptist2 is (bijna) iedereen vrijwilliger. Dus ook een homoseksueel persoon kan vrijwilliger worden. Echter, bij een eerdere vraag werd verteld dat voor een homo die zijn seksualiteit praktiseert, het niet mogelijk is om lid te worden. Dus een vrijwilligersfunctie zal daarmee onmogelijk worden. Tenzij hij of zij erin slaagt om dit verborgen te houden. De respondent geeft als antwoord op deze vraag dat veel functies wel zouden kunnen. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat de homo niet praktiseert.

Baptist4 zegt geen belemmeringen te zien wanneer iemand geschikt is en met God leeft. Met God leven wordt hier gezien als een niet homoseksuele levensstijl.

Vraag 11: Zou een homoseksuele predikant geaccepteerd worden in uw gemeente?

Er zijn vier antwoordcategorieën te onderscheiden uit de gegeven antwoorden: Ja dat zou geaccepteerd worden; nee, dat zou niet geaccepteerd worden; het hangt ervan af of deze persoon zijn seksualiteit praktiseert; dat is onvoorspelbaar.

Kerk	Ja	Nee	Afhankelijk van omgang met geaardheid (praktiseren)	Onbekend /onvoorspelbaar
PKN 1	X			
PKN 2				X
PKN 3	X			
PKN 4	X			
PKN 5	X			
PKN 6				X
PKN 7	X			
PKN 8	X			
PKN 9		X		
PKN 10				X
PKN Bijzonder			X	
Katholiek 1	X			
Katholiek 2	X			
Katholiek 3	X			
Katholiek 4	X			
Doopsgezind	X			
OKKN	X			
Remonstrant	X			
Leger	X			
CGK			X	
GKV 1			X	
GKV 2			X	
Evangelisch		X		
Baptist 1			X	
Baptist 2			X	
Baptist 3		X		
Baptist 4			X	

Drie respondenten denken dat de gemeente een homoseksuele voorganger niet zou accepteren. Baptist3 zegt dat het mogelijk zou moeten zijn, maar dat er veelal wordt gekozen voor een voorgangersechtpaar omdat zij een voorbeeldfunctie hebben. Er is echter geen theologische belemmering. De respondent van de evangelische gemeente geeft hiervoor dezelfde reden.

PKN2 zegt dat het mogelijk is om een homoseksuele predikant te beroepen, maar dat de reactie van de gemeente onvoorspelbaar is. In vraag 3 is zichtbaar dat in deze kerk alle stromingen worden vertegenwoordigd. Het zou de meer orthodoxe flank zijn die mogelijk bezwaar zou hebben tegen een homoseksuele predikant.

De respondent van PKN6 heeft ook haar twijfels. 'Als puntje bij paaltje komt en ze hebben de keuze tussen een homo en een hetero, dan weet ik niet wie het zal worden. Dat is afhankelijk van wie er in de beroepingscommissie zit.' De respondent van PKN10 kan de reactie van de gemeente niet voorspellen. De gemeente heeft eerder fel gereageerd toen er sprake van was dat de predikant van destijds een homoseksueel verleden had. Of dit nu nog zou gebeuren weet ze niet. Ze kan zich wel voorstellen dat men daardoor voorzichtiger is geworden met het aanstellen van een homoseksuele predikant.

De respondenten van de CGK en PKN bijzonder zeggen dat het goed mogelijk is dat een alleenstaande voorganger celibatair leeft omdat hij homoseksueel is, zonder open te zijn over zijn niet-heteroseksuele geaardheid. Of het ook geaccepteerd zou worden wanneer ze de gemeente zouden vertellen over hun geaardheid weten ze niet. Baptist 2 denkt dat men daar respect voor zou hebben, en dat het als voorbeeld zou kunnen dienen. Andere respondenten uit deze categorie benadrukken dat als iemand met God leeft, het dan voor een ieder mogelijk is om predikant te worden. Met God leven wil zeggen omgaan met je zonden of gebrokenheid zoals de God in hun optiek verlangt. In dit geval seksuele onthouding.

Alle katholieke respondenten geven hetzelfde antwoord. Vanwege het verplichte celibaat voor pastoors doet de seksuele geaardheid niet ter zake. Er hoeft dus ook geen bekendheid over te zijn. Katholiek1 vermoedt dat zijn parochie er wel moeite mee zou hebben wanneer de pastoor openheid zou geven over zijn homoseksuele gevoelens. De OKKN is hierop een uitzondering. Pastoors van de OKKN kennen geen celibaat. Er is geen bezwaar tegen een homoseksuele pastoor, ook niet wanneer hij of zij met een partner van hetzelfde geslacht samenwoont.

De respondent van PKN7 denkt dat er altijd een paar gemeenteleden zullen zijn die het er niet mee eens zijn. Hij ziet er een uitdaging in om met deze personen te bespreken waarom ze het niet accepteren.

Vraag 12: Is er een beleidsstuk waarin de acceptatie van of omgang met homoseksuelen is opgenomen?

Deze vraag is gesteld om de openheid en de consequentheid van de omgang met en acceptatie van homoseksualiteit te achterhalen.

Kerk	Ja	Nee	Anders
PKN 1			X
PKN 2		X	
PKN 3		X	
PKN 4	X		
PKN 5		X	
PKN 6	X		
PKN 7	X		
PKN 8		X	
PKN 9		X	
PKN 10	X		
PKN Bijzonder	X		
Katholiek 1		X	
Katholiek 2		X	
Katholiek 3		X	
Katholiek 4		X	
Doopsgezind		X	
OKKN	X		
Remonstrant	X		
Leger		X	
CGK		X	
GKV 1		X	
GKV 2	X		
Evangelisch		X	
Baptist 1		X	
Baptist 2	X		
Baptist 3		X	
Baptist 4		X	

De respondent van PKN1 kan niet met zekerheid zeggen of dit onderwerp in hun beleidsplan is opgenomen: 'Geen idee, er is vast iets opgetekend.' Bij eerdere vragen kwam naar voren dat homoseksualiteit volledig geaccepteerd is. Ze benadrukte dat ze er niet op toe wil spitsen omdat ze geen verschil wil maken. Hetgeen wat 'opgetekend' is, zou het toestaan van het inzegenen van een homoseksueel huwelijk betreffen.

De meerderheid van de respondenten zegt in het beleidsplan niet te spreken over homoseksualiteit. Hiervoor worden verschillende oorzaken gegeven. PKN3 zegt deze keuze bewust genomen te hebben om geen verschil te maken. De respondent van de doopsgezinde gemeente, baptist1 en van GKV1 geven aan geen beleidsplan te hebben, dus ook niet over dit onderwerp. Katholiek2, PKN5 en PKN6 zeggen het nog niet in het beleidsplan op te hebben genomen, maar bezig te zijn met het schrijven van een nieuw stuk lokaal beleid waarin dit vraagstuk aan de orde zal komen. De respondent van de CGK zegt geen plaatselijk beleid te kennen over dit onderwerp, het landelijk beleid is echter welbekend en helder. De respondent van de evangelische gemeente zegt er wel eens goed over na te willen denken of zij deze thematiek in het beleidsplan op willen nemen. Baptist4 heeft deze keuze ook bewust genomen om 'niet te stigmatiseren.' PKN8 zou graag zien dat het onderwerp zou worden

toegevoegd aan het beleidsplan. Door geen openheid te geven over de opvattingen is het voor personen buiten de kerk gissen naar de mate van emancipatie en acceptatie, wat kan zorgen voor een vertekend en achterhaald beeld (aldus PKN8).

Bij respondenten die homoseksualiteit wel als onderwerp noemen in hun beleidsplan betreft dit in alle gevallen het al dan niet toestaan van het homohuwelijk. PKN7 noemt hierbij ook nog ambtsdragers en predikanten. PKN10 vertelt dat dit als enige genoemd wordt, maar zou graag zien dat er explicieter over wordt gesproken om de toedracht ervan te verhelderen en duidelijk te maken dat homo's van harte welkom zijn.

Opvallend bij deze antwoorden is dat de keuze om dit onderwerp al dan niet te benoemen onafhankelijk is van de plaats in het kerkelijk spectrum. Zowel orthodoxe (Baptist4) als meer liberale (PKN3) kerken willen geen onderscheid maken en kiezen er daarom voor om dit onderwerp niet te benoemen in het beleidsplan. Hun opvattingen contrariëren op veel gebieden, maar ze zijn met hetzelfde motief tot deze keuze gekomen.

Ook opvallend is dat de orthodoxe kerken die er voor kiezen om open te zijn over hun opvattingen omtrent homoseksualiteit zich niet tegen laten houden door de maatschappelijke norm. PKN bijzonder, PKN9 en Baptist4 zeggen zich er zeer bewust van te zijn dat hun visie niet overeenkomt met de maatschappelijk gangbare. Dit wordt door de meer liberale kerken ervaren als fundamentalisme of 'het zichzelf tegenover de maatschappij plaatsen' (PKN7).

Vraag 13: Wordt er binnen uw gemeente onderscheid gemaakt tussen praktiserend- of niet praktiserend homo?

Kerk	Ja	Nee
PKN 1		X
PKN 2		X
PKN 3		X
PKN 4		X
PKN 5		X
PKN 6		X
PKN 7		X
PKN 8		X
PKN 9	X	
PKN 10		X
PKN Bijzonder	X	
Katholiek 1		X
Katholiek 2		X
Katholiek 3		X
Katholiek 4		X
Doopsgezind		X
OKKN		X
Remonstrant		X
Leger		X
CGK	X	
GKV 1	X	
GKV 2	X	
Evangelisch	X	
Baptist 1	X	
Baptist 2	X	
Baptist 3	X	
Baptist 4	X	

De antwoorden op deze vraag zullen niet verbazen en komen ook terug in voorgaande vragen (8 t/m 11). Een opmerking die hierbij geplaatst dient te worden is de reactie van Baptist4. Hij zegt het niet eens te zijn met de woorden verschil en onderscheid. Hij benadrukt dat voor hem iedereen even waardevol is en dat hij mensen geen schade wil berokkenen. Vanwege voorgaande antwoorden, waarin duidelijk wordt dat de homoseksuele daad in zijn optiek niet in navolging is van Jezus, is ervoor gekozen om hem te plaatsen in de categorie 'ja'. Ook zegt hij het woord geaardheid liever niet te gebruiken; hij noemt het liever een homofiele gerichtheid. Deze nuance in terminologie scheidt de geaardheid (of gerichtheid) van het seksuele aspect. Daarnaast impliceert het woord geaardheid dat het een onlosmakelijk deel van de identiteit is. Een gerichtheid is minder vast gefundeerd in de persoonlijkheid.

De respondent van de CGK vertelt dat het onderscheid tussen praktiserend of niet praktiserend in het rapport heel duidelijk wordt gemaakt. In de gemeente zou het voor veel mensen de acceptatie makkelijker maken wanneer een homoseksueel kiest voor een celibataire levenswijze. Hij zou het heel zwaar vinden voor zichzelf, dus vind hij dat hij het ook niet van een ander kan verwachten. Hij zou het dus niet aan iemand adviseren. Wanneer een homo zelf deze keuze maakt, is dat natuurlijk prima.

PKN bijzonder vertelt dat dit verschil wordt gemaakt. Hij voegt toe dat hij dit rationeel kan begrijpen, maar zegt het buitengewoon lastig te vinden.

PKN1&5 zeggen dat zij geen onderscheid maken, maar dat ze niet weten hoe de gemeenteleden erover denken. PKN5 voegt hieraan toe dat zij een samenwonend homostel zou afraden om in het dorp te komen wonen, omdat er veel geroddeld wordt. 'Als je hier gearmd met je vriend(in) door het dorp wilt lopen, dan is iedereen daar snel van op de hoogte.'

Katholiek1 zegt dat het er niet toe doet wat iemand thuis doet. Katholiek 2 benadrukt wederom de scheiding tussen forum internum en forum externum. Hij voegt hieraan toe: 'Ik heb heel bewust gekozen voor een kuis leven, je geaardheid is geen keuze en dat maakt het complex, want je moet vanuit een niet-gekozen situatie je roeping aanvaarden om toch kuis te leven.' Wanneer iemand tot de gewetensvolle overtuiging komt dat kuisheid niet de weg is, dan moet het eigen geweten gevolgd worden, en niet dat van de kerk. De kerk zal deze weg niet formeel bekrachtigen, maar de persoon zal hierom niet veroordeeld worden. Hooguit de handeling. Hier wordt dus een scheiding aanbracht tussen de persoon en zijn handelingen. Deze scheiding wordt ook gemaakt door respondenten van de evangelische- en baptistengemeenten.

Bespreking van de data

In bovenstaande uitwerkingen van de onderzoeksresultaten worden zowel de verschillen als de overeenkomsten tussen kerken zichtbaar. Overeenkomsten zijn er voornamelijk in de visie op de rol van de kerk. Hierbij lijkt de mate van orthodoxie of liberaliteit niet zozeer van belang. Ook over de roze dienst zijn velen het eens, ongeacht hun plaats in het kerkelijk spectrum. Bij beide vragen geldt dat de meest orthodoxe en meest liberalen aanvullend of afwijkend kunnen zijn.

Ook de bespreekbaarheid, zowel in de dienst als pastoraal als in het beleid, is niet gebonden aan de leer. De redenen die hiervoor gegeven worden verschillen.

Vanaf vraag 8, over het inzegenen van een homoseksueel huwelijk, wordt er een soort tweedeling zichtbaar tussen orthodoxe en de meer liberale kerken, zoals ook zichtbaar bij vraag 3. Deze deling is niet absoluut; er zijn kerken (zoals PKN10, GKV1 en de Rooms-katholieke kerken) waar een homoseksueel paar niet mag huwen, maar waar deelname aan het avondmaal e.d. geen enkel probleem oplevert. Deze tweedeling zet zich in de volgende vragen voort. De laatste vraag, over verschil tussen praktiserend en niet-praktiserend illustreert deze tweedeling.

Conclusie

De onderzoeksvraag luidde:

Wat is de huidige situatie omtrent homoseksualiteit in verschillende kerkgenootschappen in Friesland?

In de resultaten wordt duidelijk dat er op deze vraag geen eenduidig antwoord gegeven kan worden. De grote verschillen tussen de kerken worden zichtbaar in de gegeven antwoorden. Deze verschillen zijn er zowel tussen de verschillende stromingen als tussen individuele kerken van dezelfde stroming. Vooral respondenten van de PKN gaven heel verschillende antwoorden. Om deze reden kan er niet gesproken worden van de opvatting in de kerk, noch van de opvatting in alle kerken van één stroming. Wel kan een algemene tendens binnen bepaalde stromingen worden waargenomen. Het is bijvoorbeeld evident dat baptisten- en evangelische gemeenschappen een moderne vormgeving kennen en een orthodoxe leer. Een opvallend contrast wordt gezien tussen deze kerken en de kerken met een meer traditionele vormgeving en een liberale leer. Het is de mate van orthodoxie of liberaliteit die bepalend is voor de acceptatie van homoseksualiteit; hoe liberaler de kerk, hoe groter de acceptatie. Liberale kerken zien bijvoorbeeld geen verschil tussen een praktiserende en een niet-praktiserende homo. Orthodoxe kerken zien dit wel, al vinden een aantal respondenten het woord verschil niet prettig. Dit zou volgens hen een waardeoordeel uitdrukken. Een belangrijke nuance hierbij is dat zij aangeven een ieder te respecteren zoals hij/zij is, het is alleen de levenswijze die volgens hen niet in lijn is met het woord van God.

Discussie

De validiteit en representativiteit van dit onderzoek kunnen ter discussie gesteld worden. De onderzoeksgroep is een klein deel van de gehele populatie, dus wanneer een andere steekproef gekozen wordt, kunnen de resultaten verschillen. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen is er aan veel respondenten gevraagd of er een algemene opvatting is binnen hun stroming, en als die er is, of zij die opvatting delen.

Daarnaast is een interview een momentopname. Homoseksualiteit is zoals gezegd een omstreden onderwerp waar sterke meningen over zijn. De mening kan daardoor onderhevig zijn aan het moment. Wanneer een respondent van een orthodoxe kerk juist een reportage over de Gay Parade heeft gezien, kan dit hem sterken in zijn afkeuring van het expliciteren van de seksuele geaardheid. De doopsgezinde respondent liet krantenartikelen zien over baptisten en homohaar, dit kan haar op het moment van het interview een impuls geven om te benadrukken dat zij homoseksualiteit wel accepteert, en dat zij de overtuiging van baptisten afkeurt. Ook maakt het verschil of het thema leeft in de gemeente. Wanneer het niet leeft en het niet bekend is of er homoseksuelen in de gemeente zijn, wordt het een casuïstisch gesprek. Hierdoor kan het makkelijker zijn voor een respondent om zich afkeurend op te stellen. Wanneer er juist een homoseksueel in de gemeente is, kan het beeld hierdoor genuanceerder worden. Zo zijn er tal van voorbeelden te bedenken die invloed kunnen hebben op de gegeven antwoorden.

Ook de objectiviteit kan ter discussie worden gesteld. Uiteraard is geprobeerd om een zo objectief mogelijk beeld te geven, maar de achtergrond en overtuiging van de onderzoeker hebben altijd invloed op de interpretatie van de resultaten. Wanneer dezelfde onderzoeksvraag door een streng christelijke organisatie zou worden gesteld, is het goed mogelijk dat de uitkomsten zouden verschillen.

Aanbevelingen

- Het is belangrijk dat de godsdienstvrijheid gerespecteerd wordt. Het wordt sterk afgeraden om op wat voor manier dan ook verandering te willen genereren in kerken. Dit zal naar alle waarschijnlijkheid tot een vergroting van de polarisatie tussen orthodoxe en liberale kerken leiden en fundamentalisme versterken.
- Meerdere respondenten lieten weten dat er veranderingen gaande waren omtrent dit onderwerp. Om deze reden is dit onderzoek niet valide voor de lange termijn. Hierom wordt geadviseerd om dit onderzoek over een aantal jaren te herhalen zodat er een vergelijking kan worden gemaakt. Er kan op dat moment gemeten worden wat de bewegingen zijn rondom dit onderwerp.
- De aanvankelijke vraag van gemeente SWF en gemeente Leeuwarden luidde om een schets te maken van huidige situatie omtrent homoseksualiteit in religieuze gemeenschappen. In dit onderzoek zijn enkel christelijke gemeenschappen onderzocht. Om aan de vraag van de gemeente te voldoen, en om de expertise van het COC te vergroten, wordt geadviseerd om ook een onderzoek te doen naar de situatie omtrent homoseksualiteit in islamitische- en andere religieuze gemeenschappen.
- Voor homoseksuelen die lid zijn van een orthodoxe kerk en hierdoor met zichzelf in de knoei komen, zou er specifieke hulpverlening opgezet kunnen worden in de vorm van een gespreksgroep met een opgeleide gespreksleider. Gezien de groei van evangelische gemeenten is het goed mogelijk dat het aantal hulpvragen zal stijgen. Het is belangrijk dat er adequaat en gepast gereageerd kan worden bij een hulpvraag. Dit kan bereikt worden door specialisatie van COC-medewerkers en –vrijwilligers. Het besluit van de provincie om de budgetsubsidie voor COC Friesland af te bouwen levert hieraan een negatieve bijdrage.

Nawoord

Dit rapport is tot stand gekomen in het kader van het Koplopertraject.

Het ministerie van OC&W heeft de gemeente Leeuwarden en SúdWest Fryslân verzocht om als Koplopergemeente extra aandacht te besteden emancipatie en integratie van LHBT'ers. De bestemde subsidie hiervoor hebben zij van 2012 tot en met 2014 aan Tûmba en COC Friesland uitbesteed, zodat deze organisaties via een werkplan aan die extra impuls konden werken. Tûmba en COC Friesland hebben hun plannen ook ingediend als co-financiering bij het Sociaal Investerings Fonds van de Provincie Fryslân. Hierdoor is het mogelijk geworden om in het kader van het Koploperproject in de hele provincie actief te zijn.

De gemeenten Leeuwarden en SúdWest Fryslân wilden ook graag aandacht besteden aan het onderwerp geloof binnen hun gemeenten. Duidelijk was wel dat de overheid vanwege godsdienstvrijheid geen invloed wil uitoefenen op die vrijheid. Omdat uit de vorige koploperperiode gebleken was dat de aanpak rondom dit onderwerp in moslimgemeenschappen ingewikkeld is en een directe benadering hierover niet direct resultaat zal opleveren is dit onderwerp in deze periode indirect tijdens voorlichtingslessen op school aan bod gekomen. Besloten werd om een onderzoek te doen naar de stand van zaken rondom het onderwerp LHBT bij Christelijke geloofsgemeenschappen in Friesland.

COC Friesland heeft in samenwerking met Tûmba als maatschappelijke organisatie ruimte gemaakt voor een stagiaire, Anne de Groot van de NHL, van de opleiding Culturele en Maatschappelijke Vorming. Zij heeft deze opdracht met verve vervuld en is in overleg met verschillende partijen met deze materie aan de gang gegaan.

De uitkomsten heeft u hiervoor kunnen lezen.

Ik wil hier speciaal de mensen bedanken die hun medewerking hebben verleend en dit onderzoek mogelijk hebben gemaakt;

- De gemeente Leeuwarden, de gemeente Súdwest Fryslân en de provincie Fryslân als financiers.
- Yvonne Hiemstra, Lenie Lap en Gerda Tolk bij de aanvang van het onderzoek.
- Douwe Bos, docent Culturele en Maatschappelijke Vorming van de NHL.
- Alle geïnterviewden die tijd hebben vrijgemaakt en hun wijsheid en ervaring hebben gedeeld met Anne.
- Tûmba en COC Friesland als "aannemers" van dit onderzoek.
- Eefje Burkels als tijdelijk begeleider van Anne toen ik niet in staat was die taak op me te nemen.

Cees van Baalen
Directeur COC Friesland

Literatuur

Lanser, S.H. (1999) *Het schip der kerk op roze golven. Over homobevrijding en ecclesiologie*.
Samenvatting gedownload op 13 januari 2014 van <http://irs.ub.rug.nl/ppn/183090373>

Wolf de, J., Hoof van, J., Berg van den, M (2012) *Geloven onder de regenboog. Handreiking voor hulpverlening aan christelijke lesbiennes, homo's biseksuelen en transgenders*. LCC plus projecten en MOVISIE

Hart de, J (2014) *Geloven binnen en buiten verband*. Onderzoeksrapport Sociaal Cultureel Planbureau.

Manson, J. (2013) *The orthodox church's role in Russia's anti-gay laws* Geraadpleegd op 14 mei 2014 van <http://ncronline.org/blogs/grace-margins/orthodox-church-s-role-russia-s-anti-gay-laws>

Interfax (2014) *Russian orthodox church supports debate on anti-sodomy law* Geraadpleegd op 14 mei 2014 van <http://www.interfax-religion.com/?act=news&div=11016>

Bloom, R.A. (2014) *Evangelicals are winning the gay marriage fight in Africa and Russia* Geraadpleegd op 14 mei 2014 van <http://www.nationaljournal.com/gay-washington/evangelicals-are-winning-the-gay-marriage-fight-in-africa-and-russia-20140123>

Human Rights Watch (2008) *This alien legacy*. Gedownload op 16 mei 2014 van http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/lgbt1208_web.pdf

Gryboski, M. (2014) *Church of Uganda explains support for controversial anti-homosexuality law* Geraadpleegd op 1 mei 2014 van <http://www.christianpost.com/news/church-of-uganda-spokesperson-explains-support-for-controversial-anti-homosexuality-law-117718/>

Hoek, J. (2007) *Het gaat om mensen* Gedownload op 12 mei 2014 van <http://www.homoindekerk.nl>

Ganzevoort, R., Olsman, E. & Laan van der, M (2010) *Adam en Evert* Kampen: Ten Have

CGK (2013) *Homoseksualiteit en homoseksuele relaties* Gedownload op 3 maart 2014 van <http://www.cgk.nl/download.php?f=9e0caa8d536e5059e6b385db068b7925>

Borren, E (1980) *De pastorale bendering van de homofiel en zijn milieu* Scriptie voor het doctoraalexamen theologie.